

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาประวัติปรัชญาของแต่ละสมัยนั้น ควรจะต้องศึกษาในแง่ที่มันมีความเกี่ยวเนื่องกับสมัยอื่น ๆ ด้วย สำหรับการศึกษาวิชาปรัชญาสมัยใหม่ ก็จะต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของปรัชญาตั้งแต่สมัยกรีก สมัยกลางและสมัยฟื้นฟูวิทยาการบ้างพอสมควรเพื่อที่จะได้เรียนรู้ว่า ความคิดในสมัยเก่าก่อนหน้านั้นมีอิทธิพลต่อความคิดของสมัยใหม่อย่างไรบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากความรู้และความคิดของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ทุกแขนงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่จะได้รับอิทธิพลของความคิดสมัยเก่าอยู่บ้าง

ปรัชญายุคแรกที่ปรากฏในประวัติปรัชญาก็คือปรัชญากรีก ซึ่งเกิดขึ้นในระยะศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล (5 B.C.) ก่อนหน้านั้นชาวกรีกมีความเชื่อว่า ปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งหลาย เช่น แผ่นดินไหว ฝนตก พายุ ฯลฯ นั้น เกิดจากอิทธิพลของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นั่นคือ อาจจะเป็นการกระทำของเทพองค์ใดองค์หนึ่งในบรรดาหลาย ๆ องค์ที่ชาวกรีกนับถืออยู่ จากความเชื่อถือดังกล่าวนี้เองทำให้มีปฏิกิริยาเกิดขึ้น นั่นคือมีบางคนเกิดความสงสัยขึ้นว่า ปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นจะมีสาเหตุมาจากสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ (supernatural cause) จริงหรือไม่ สาเหตุแห่งปรากฏการณ์นั้นอาจค้นพบได้ในธรรมชาตินี้เอง (natural cause) ในกรณีนี้แสดงว่าเกิดปัญหาขึ้น และผู้ที่สามารถมองเห็นปัญหานั้น จึงได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญา ซึ่งนักปรัชญาคนแรกในประวัติปรัชญานั้นคือ ทาลีส (Thales : 624 B.C. - 554 B.C.) เขาพยายามใช้เหตุผลหักล้างความเชื่อถือที่ปราศจากหลักฐานของสมัยเก่า เขาคิดว่า บรรดาสิ่งต่าง ๆ มากมายหลายหลากที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ อาจมีต้นกำเนิดร่วมกัน ซึ่งถ้าเราสามารถรู้ได้ว่า อะไรเป็นต้นกำเนิดหรือปฐมธาตุ (first element) ของสิ่งทั้งหลายแล้ว เราจะอธิบายและควบคุมปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งหลายได้ โดยไม่ต้องสวดมนต์อ้อนวอนหรือบวงสรวงต่อเทพเจ้า นักปรัชญาในสมัยหลังต่อมาก็ได้เสนอความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปเกี่ยวกับปัญหาที่ว่า อะไรเป็นปฐมธาตุของทุกสิ่ง บางคนก็ว่า “น้ำ” เป็นปฐมธาตุ บ้างก็ว่า “อากาศ” บ้างก็ว่า “ไฟ” ฯลฯ แต่ละคนต่างก็มีเหตุผลของตัวเองในอันที่จะได้เถียง หรือแสดงความเห็นขัดแย้งกับผู้อื่น การที่นักปรัชญาในสมัยหลังมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งหรือเห็นด้วย หรืออาจจะตัดแปลงความคิดของสมัยเก่านั้น แสดงถึงอิทธิพลของสมัยแรกต่อสมัยหลัง แม้ความคิดในสมัยแรกเริ่มดูออกจะเป็นความคิดที่ง่าย ๆ ไม่น่าเชื่อถือ แต่ก็มีควมสำคัญในแง่ที่เป็นต้นกำเนิดของความคิดที่ซับซ้อน ในสมัยต่อมา

การเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดระบบปรัชญาขึ้นหลายระบบ จนกระทั่งถึงจุดอิมิตัว ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเชื่อระบบไหนดี เกิดความสงสัยในระบบความคิดทั้งหมด ผลที่สุดจึงไม่เชื่อระบบใดเลย ลักษณะความคิดเช่นนี้เรียกว่า วิมัตตินิยม (Skepticism) ซึ่งเป็นจุดเสื่อมของความคิดทางปรัชญา ต่อจากยุควิมัตตินิยมก็กลับไปสู่ยุคที่มีการเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปอีก ทำให้เกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันจนกลายเป็นปรัชญาหลายระบบขึ้นอีกวนเวียนกันไปเช่นนี้โดยตลอด ดังเช่นปรัชญากรีกในยุคแรกเริ่มนั้น นักปรัชญาแต่ละคนต่างก็เสนอความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป จนตัดสินไม่ได้ว่าแนวความคิดของใครผิดของใครถูก ไม่สามารถหามาตรการที่จะมาตัดสินความจริง เท็จ ถูก ผิดได้ จึงเกิดลัทธิวิมัตตินิยมขึ้น ได้แก่ ลัทธิโสฟิสต์ (Sophism) ซึ่งสอนว่าไม่มีมาตรการสำหรับตัดสินความจริง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัดสินของแต่ละคน ใครตัดสินอย่างไรก็ถูกสำหรับคนนั้น ดังนั้นกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จึงไม่มีความหมาย จึงทำให้วิมัตตินิยมเริ่มเป็นที่เบื่อหน่าย ต่อจากนั้นก็ได้มีการเสนอลัทธิปรัชญาต่าง ๆ อีกมากมาย ที่สำคัญได้แก่ ปรัชญาของเพลโต (Plato : 447 B.C. - 347 B.C.) และอริสโตเติล (Aristotle : 384 B.C. - 322 B.C.) ซึ่งเป็นยุคที่ปรัชญากรีกเจริญถึงขีดสุด ต่อจากนั้นปรัชญากรีกก็เริ่มเสื่อม จนกระทั่งถึงสมัยกลาง ปรัชญามีหน้าที่เพียงส่งเสริมศาสนา นั่นคือเป็นเครื่องมือสำหรับสอนศาสนา ความคิดปรัชญาเริ่มจะฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งในยุคฟื้นฟูวิทยาการ (Reformation) ซึ่งเป็นการกรุยทางไว้สำหรับปรัชญาสมัยใหม่

ปรัชญาแต่ละยุคนั้นมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป สำหรับปรัชญากรีกนั้น แสดงถึงความอยากรู้อยากเห็นอย่างบริสุทธิ์ของคนโบราณ การแสวงหาความรู้เป็นไปเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็นเท่านั้น สำหรับสมัยกลาง ไม่มีความต้องการที่จะแสวงหาความรู้อย่างบริสุทธิ์อีกต่อไป แต่ได้นำเอาปรัชญาของเพลโต และอริสโตเติล มาตีความให้เข้ากับคริสตศาสนา ในระยะปลายสมัยกลางซึ่งเริ่มจะเข้าสู่ยุคฟื้นฟูวิทยาการนั้น ได้เกิดความนิยมในการเล่นแร่แปรธาตุ มีความสนใจทางด้านไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ ซึ่งได้กลายมาเป็นวิชาเคมีและดาราศาสตร์ต่อมา

ยุคฟื้นฟูวิทยาการนี้เป็นยุคที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างสมัยกลางกับสมัยใหม่ แนวโน้มของความสนใจเริ่มจะหันเหจากสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องของศาสนา มาสู่ความสนใจที่จะศึกษาธรรมชาติรอบตัว เพราะมีความต้องการที่จะเอาชนะธรรมชาติ จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ฯลฯ ซึ่งจะมีผลสะท้อนต่อความคิดปรัชญา เนื่องจากแนวความคิดในยุคฟื้นฟูวิทยาการนี้เป็นการกรุยทางไว้สำหรับความคิดสมัยใหม่ ในที่นี้จะได้กล่าวถึงยุคฟื้นฟูพอสังเขป

ปรัชญาสมัยฟื้นฟูวิทยาการ

หลักในการแบ่งสมัยของปรัชญานั้นใช้แนวความคิดเป็นเกณฑ์ แนวความคิดในสมัยกลางนั้นมุ่งที่จะอธิบายศาสนา เรื่องใดที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหรือขัดต่อความเชื่อของศาสนาก็จะถูกละเลยเสีย ต่อมาในสมัยฟื้นฟูวิทยาการ มีผู้ที่ไม่เชื่อคำสอนของคริสตศาสนา เนื่องจากได้มีการฟื้นฟูวิชาการของกรีกและโรมัน ทำให้เกิดความคิดที่ขัดแย้งกับความเชื่อในศาสนาแต่เดิมมา นักปราชญ์ในสมัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายที่นำเอาความรู้ของกรีกและโรมัน มารื้อฟื้นศึกษากันใหม่ เพื่อโต้แย้งความคิดของสมัยกลาง หรือมีฉะนั้นก็อาจเสนอความคิดในแนวใหม่ของตนขึ้น
2. ฝ่ายที่ยังมีความศรัทธาใน คริสตศาสนา ก็ได้พยายามป้องกันหรือตอบโต้ข้อโต้แย้งดังกล่าว

สำหรับความคิดสมัยฟื้นฟูและสมัยใหม่นั้นมีความใกล้เคียงกันมาก หากที่จะแบ่งตัดตอนให้เห็นได้ชัด แต่ในแง่ของปรัชญานั้นอาจแบ่งได้โดยสังเกตลักษณะที่สำคัญของแต่ละสมัย สมัยฟื้นฟูนั้นมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ

1. มีการรื้อฟื้นของเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีความสนใจในการศึกษาศิลปวิทยาการของกรีกโบราณมากขึ้น
2. มีการปรับปรุงศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดใหม่
3. วิทยาศาสตร์ยังมีลักษณะเป็นไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์

สำหรับสมัยใหม่นั้น ก็มีลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. มีความต้องการที่จะแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ (new method) สำหรับการค้นคว้าด้านวิชาการ
2. เริ่มสนใจในวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง โดยใช้วิธีการพิสูจน์ ทดลองตามแบบของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่
3. พยายามหากฎเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์
4. พยายามหากฎเกณฑ์ในการอ้างเหตุผลแบบตรรกวิทยา (logic)

ความคิดโดยทั่ว ๆ ไปของสมัยฟื้นฟูนั้น อาจพิจารณาได้หลายด้าน ดังนี้

1. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ก็มีความคิดเห็นที่ผิดจากสมัยกลาง นั่นคือสมัยกลางนั้น มีความคิดว่า มนุษย์มีจุดหมายที่นอกเหนือธรรมชาติ หมายความว่าเรามีชีวิตอยู่ในโลกนี้โดยมีจุดหมายที่จะอยู่กับพระเจ้าในโลกหน้า ทั้งนี้ต้องอาศัยความกรุณาของพระเจ้าด้วย แสดงว่าอำนาจทางศาสนาอยู่เหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมด แม้แต่การเมืองก็ขึ้นอยู่กับศาสนา จึงเกิดความเชื่อที่ว่า ชีวิตในโลกนี้ไม่มีค่า จะมีค่าก็ในฐานะที่เป็นเพียงวิถี (means) ที่จะนำเราไปสู่ชีวิตหน้า

สำหรับสมัยฟื้นฟูก็มีความคิดเห็นที่ผิดแปลกไปจากสมัยกลาง คือเริ่มตีค่าชีวิตในโลกนี้ว่ามีจุดหมายในตัวเอง ไม่ใช่เป็นแต่เพียงวิถีมุ่งไปสู่สิ่งอื่นที่นอกเหนือธรรมชาติ จึงเกิดปฏิกิริยาต่อความคิดเก่า ๆ และเกิดการต่อต้านอำนาจทางศาสนาที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์ไร้ค่า อำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันในสมัยนี้ก็คือ อำนาจใดก็ตามที่สามารถทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในชีวิตนี้ แนวความคิดเช่นนี้เรียกว่า มนุษย์นิยม (Humanism) ซึ่งเน้นถึงความสำคัญของมนุษย์ มนุษย์เป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องอาศัยสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ

ผลของการเปลี่ยนทัศนคติเช่นนี้ ทำให้เกิดความสำนึกในเสรีภาพในความคิดเห็นของตนเอง ตระหนักในความสามารถของตนเอง โดยที่สามารถสร้างอุดมการณ์ขึ้นแล้วทำให้สำเร็จได้ จึงมองเห็นความสำคัญของตัวเอง ไม่คิดที่จะพึ่งพระเจ้าอีกต่อไป

2. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ มีความอยากรู้อยากเห็นและความพยายามที่จะเข้าใจธรรมชาติด้วยเหตุผล และทำการค้นคว้าทดลองด้วยตัวเอง แทนที่จะยอมรับนับถือคำสอนของศาสนาอย่างแต่ก่อน ซึ่งความคิดใหม่เหล่านี้อาจได้รับอิทธิพลสนับสนุนหลายทาง คือ

1. อิทธิพลของปรัชญาเพลโตใหม่ (Neo - Platonism) ซึ่งฟื้นฟูขึ้นมาพร้อมกับการฟื้นฟูศิลปวิทยาการของกรีก ทำให้เกิดความเชื่อว่าโลกนี้มีวิญญาณ (world soul) และวิญญาณมนุษย์นี้เป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณโลก แล้วก็เกิดความเข้าใจว่ามนุษย์เป็นส่วนย่อยของโลก โดยที่มนุษย์นั้นมีส่วนประกอบเหมือนกับโลก ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นส่วนสังเขปของโลก (microcosm) ส่วนโลก (macrocosm) ก็มีส่วนประกอบเช่นเดียวกับมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถที่จะเข้าใจธรรมชาติหรือโลกภายนอกได้

2. ความร่ำรวยจากการค้าขาย อุตสาหกรรมและการขยายดินแดน แสดงถึงการประสบความสำเร็จ

สำเร็จของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ซึ่งมีผลไปถึงความเชื่อมั่นในปัญญา
ความคิดของมนุษย์ด้วย

3. ผลจากการค้นคว้าทางดาราศาสตร์ของโคเปอร์นิคัส (Copernicus) ทำให้มนุษย์เกิดความสงสัย
ในสิ่งที่เคยเชื่อถือกันแต่เดิมา ทำให้เกิดความสนใจในการค้นคว้ายิ่งขึ้นไปอีก

3. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิดปรัชญา ลัทธิปรัชญาที่รื้อฟื้นขึ้นมาศึกษากันเป็นพิเศษ
ที่สำคัญได้แก่ ลัทธิปรัชญาเพลโต (Platonism), ลัทธิเพลโตใหม่ (Neo - Platonism) และลัทธิ
ปรัชญา อริสโตเติล (Aristotelianism) เนื่องจากสมัยกลางนั้นพยายามตีความปรัชญาเหล่านี้ให้เข้า
กับคริสตศาสนา ใช้ปรัชญาเป็นเครื่องมือของศาสนา แต่ในระยะนี้พยายามทำความเข้าใจจากต้น
ฉบับเดิม โดยไม่มีอิทธิพลของศาสนาครอบงำ

ที่น่าสังเกตก็คือ แนวความคิดปรัชญาในยุคฟื้นฟูนี้ไม่มีความสอดคล้องกัน จัดเป็น
ระบบไม่ได้ อีกประการหนึ่ง เนื่องจากคนยุคนั้นไม่ชอบของเก่า แต่ก็ยังหาอะไรใหม่ที่แน่นอน
ไม่ได้ แนวคิดในยุคนี้ จึงเป็นเพียงสะพานที่เชื่อมจากสมัยกลางมาสู่สมัยใหม่ ในสมัยใหม่นั้น
ความคิดปรัชญาที่เป็นระบบขึ้น โดยแยกเป็นแนวความคิดแต่ละแนวได้อย่างรัดกุม